

ایران‌شناسی

ویژه پژوهش در تاریخ و تمدن و فرهنگ ایران و زبان و ادبیات فارسی

دوره جدید

با آثاری از:

صدرالدین الهی	یوسف امیری
سلیمان بهبودی (برگزیده ها)	داریوش ثقفی
محسن حافظیان	محمد ربوبی
سید حسین رضوی برقعی	منوچهر ستوده
سید جعفر سجادی	علی اصغر سعیدی
ابوالقاسم سهیلی	بیژن شاهمرادی
محمد رضا شفیعی کدکنی (برگزیده ها)	محمد علی طالقانی
مجدالدین کیوانی	جلال متینی
بیژن نامور	

ایران‌شناسی

ویژه پژوهش در تاریخ و تمدن و فرهنگ ایران

و زبان و ادبیات فارسی

دوره جدید

مدیر

جلال متینی

نقد و بررسی کتاب

زیر نظر: حشمت مؤید

بخش انگلیسی

زیر نظر: ویلیام ال. هنوی، دانشگاه پنسیلوانیا

هیأت مشاوران پینتر چلکوسکی، دانشگاه نیویورک

جلال خالقی مطلق، دانشگاه هامبورگ

راجر سیوری، دانشگاه تورنتو

حشمت مؤید، دانشگاه شیکاگو

مشاوران متوفی ذبیح الله صفا، استاد ممتاز دانشگاه تهران

محمد جعفر محجوب، دانشگاه تربیت معلم تهران

مقالات معرف آراء نویسندگان آنهاست.

نقل مطالب «ایران شناسی» با ذکر مأخذ مجاز است. برای تجدید چاپ تمام

یا بخشی از هر یک از مقالات موافقت کتبی مجله لازم است.

تمام نامه ها به عنوان مدیر مجله به نشانی زیر فرستاده شود:

The Editor: Iranshenasi

P.O. Box 1038

Rockville, Maryland 20849-1038, U.S.A.

تلفن: ۲۵۶۴ - ۲۷۹ (۳۰۱)

فکس: ۲۶۴۹ - ۲۷۹ (۳۰۱)

بهای اشتراک:

در ایالات متحده آمریکا، با احتساب هزینه پست:

سالانه (چهار شماره) ۷۵ دلار، برای دانشجویان ۶۵ دلار، برای مؤسسات ۲۰۰ دلار

در خارج از آمریکا، هزینه پست هوایی افزوده می شود:

کانادا ۲۴ دلار، سایر کشورها ۴۸ دلار

فهرست مندرجات

ایران شناسی، دوره جدید

سال بیست و پنجم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۲

بخش فارسی

ستاره

جلال متینی	از عهدنامه ترکمانچای تا قطعنامه آتش بس ۵۹۸
محمد علی طالقانی	شورای امنیت
بیژن نامور	پور فرخزاد سردار ستاره شناس (۲)
مجدالدین کیوانی	داستان آفرینش و معنای زندگی در ادیان ایرانی (۱)
صدرالدین الهی	آیا خیام فیتزجرالد همان خیام نیشابوری ست؟
سید جعفر سجادی	از آن تیرماه تا این تیرماه
علی اصغر سعیدی	به یاد رفتگان و دوستداران
سید حسین رضوی	کتابخانه استاد مینوی
برقی	رازی پژوهشهای ابوریحان بیرونی (۱)
بیژن شاهمرادی	مردان بختیاری، بخش چهارم
محمد ربوبی	اسلامی شدن علوم پزشکی

برگزیده

محمد رضا شفیعی	تکامل موتیف «کوزه گر» در شعر خیام
کدکنی	
شهرام زارع	کشف جاده ابریشم با دوچرخه
منوچهر ستوده	[جاده ای به نام «ابریشم» هرگز وجود نداشته است]
سلیمان بهبودی	[آماده کردن کاخ گلستان برای تاجگذاری رضاشاه]
	[امامزاده ناصرالدین شاهی]
	[ادای احترام به کریم خان زند]

سازمان اوقاف ایران ۱,۲۰۰,۰۰۰ رقبه، ۱۲۷ هزار موقوفه، ۸۱۵۱ بقعه،

و ۱۰,۰۰۰ امامزاده در ایران وجود دارد.

۷۱۶ ۳۳ پیامبر واجب التعظیم در ایران مدفونند

نقد و بررسی کتاب

Two Treatises – Two Streams, Treatises from the Post-Scholastics Era of Persian Writings on Music Theory, Edited, Translated into English and Annotated by Mehrdad Fallahzadeh

داریوش ثقفی

۷۱۹

فارسی پایه و میانه، نوشته سعید یوسف با همکاری

ابوالقاسم سهیلی

۷۲۴

هایده ترابی

نقد «دستور زبان فارسی معاصر»، نوشته ژیلبر لازار

یوسف امیری، محسن

۷۳۰

حافظیان

۷۴۵

زرین کوب و نقد ادبی، نوشته ایرج پارسی نژاد

جلال متینی

گلشن دانشات فارسی

۷۵۲

معرفی ۸ کتاب و مجله

ج.م.

آراء اهل نظر

۷۶۴

مسعود رفیع، بیژن نامور

فهرست مقالات فارسی، سال بیست و پنجم

بخش انگلیسی

ترجمه خلاصه مقاله های فارسی به انگلیسی

فهرست مقالات انگلیسی، سال بیست و پنجم

کتابخانه استاد مینوی*

در تکمیل مطالب مندرج در شماره ۳ سال ۱۳۹۱ آن مجله، در باب شرح حال و خدمات ارزنده فرهنگی زنده یاد استاد مجتبی مینوی، قرار شد من نیز شمه ای از اطلاعات خود را در ارتباط با کتابها و کتابخانه آن استاد کم نظیر، به آگاهی خوانندگان ارجمند آن مجله گرامی برسانم. از دوست یک اشارت، از ما به سر دويدن.

استاد مینوی به سائقه علاقه فراوانی که به فرهنگ و ادب ایران زمین داشت، تعداد بیست و پنج هزار جلد از کتابهای نایاب و ارزنده را، اعم از نسخ خطی یا چاپی، و به زبانهای مختلف درباره فرهنگ و تاریخ ایران، همچنین مقدار قابل توجهی فیش های علمی و میکروفیلم، از اطراف و اکناف جهان جمع آوری کرده و همه را با نظم و ترتیب خاص در خانه خود، برای استفاده دائم نگهداری می کرد. خانه استاد در زمینی به مساحت چهارصد و

* در «برگزیده های شماره ۳ سال ۲۴/یران شناسی (پائیز ۱۳۹۱) دو مقاله نقل کرده بودم، یکی از خانم ماه منیر مینوی با عنوان «یادنامه ای از مجتبی مینوی، نکته هایی ننوشته از زندگی او»، دیگری از آقای مهدی غروی با عنوان «درباره استاد مینوی». آقای علی اصغر سعیدی که در آن هنگام در امریکا بودند، پس از مطالعه این دو مقاله روزی به من گفتند درباره کتابخانه استاد مجتبی مینوی، به حیث سمتی که در آن هنگام در ایران داشتم، اطلاعاتی دارم که ممکن است موجب تکمیل نوشته های خانم ماه منیر مینوی و آقای مهدی غروی درباره کتابخانه استاد مینوی شود از ایشان تقاضا کردم لطفاً آن را مرقوم بفرمایند تا برای آگاهی علاقه مندان در *یران شناسی* چاپ شود. گفتند پس از مراجعت به ایران؛ با مراجعه به اسناد مختلف مقاله کوتاهی می نویسم و برای شما می فرستم. از ایشان تشکر کردم. آقای سعیدی به وعده خود وفا کردند و مقاله «کتابخانه استاد مینوی» را که در آذرماه سال ۱۳۹۲ نوشته اند، برای بنده فرستادند، با سپاسگزاری از ایشان.

سی و پنج متر مربع، - واقع در خیابان شمیران قدیم، کوی سعدی، پلاک ۸ - که از سوی روانشادان دکتر یحیی مهدوی، دکتر اصغر مهدوی به تملک ایشان درآمده و با نقشه ساختمانی مرحوم مهندس محسن فروغی، اختصاصاً به منظور استقرار یک کتابخانه مدرن ساخته شده بود.

استاد برای این که این منابع بی همتا، مورد استفاده و مراجعه عموم اهل تحقیق قرار گیرد، در تاریخ ۲۷/۱۰/۲۵۳۵ تصمیم گرفت با نوشتن نامه ای به وزیر فرهنگ و هنر، تمامی این گنجینه ارزنده را به «بنیاد شاهنامه» اهدا کند. اما برای تصاحب آن کتابها و منابع رعایت دو شرط را ضروری دانست:

۱ - تمامی آن کتابها و اسناد الزاماً باید در همان خانه که به نام همسرش بود، حفظ می شد.

۲ - استاد دکتر یحیی مهدوی، استاد اصغر مهدوی، استاد ایرج افشار و علی رضا حیدری از سوی مقام وزارت به اعضای هیات امنای آن کتابخانه منصوب می شدند. روانشاد استاد دکتر محمد امین ریاحی - که خدمات برجسته شان در عرصه آموزش و پرورش توسعه فرهنگ هرگز فراموش شدنی نیست - در آن موقع ریاست بنیاد شاهنامه را به عهده داشت با توجه به ارزش معنوی و مادی چنان مجموعه ای علاقه و اصرار داشت که برای اجتناب از هرگونه گزند و دستبرد به کتابها، هر چه زودتر آن خانه خریداری و در اختیار وزارت فرهنگ و هنر قرار گیرد. اما در بودجه بنیاد شاهنامه چنین اعتباری موجود نبود. موضوع را با من، - که علاوه بر داشتن مسئولیت دبیرکلی هیات امنای کتابخانه های عمومی کشور، مجری طرح احداث و تعمیر و تکمیل کتابخانه ها در سراسر کشور نیز بودم - در میان گذاشتند. در آن سالها، طبق مقررات، مجری طرح می توانست با نظر کارشناسان دفتر فنی، میلیون ها تومان برای احداث و تکمیل کتابخانه ها خرج کند، اما مجاز به خرید خانه آماده، یا زمین برای احداث کتابخانه نبود. زمین مورد نیاز را معمولاً شهرداریها یا اشخاص خیر در اختیار این اداره کل می گذاشتند. چون سال به پایان می رسید و ما فرصت احداث ساختمان کتابخانه نداشتیم، از اعتبارات مصوب ما برای خرید چنین خانه ای مبلغ کافی باقی بود، اما استفاده از آن در چنین موردی بر خلاف مقررات تلقی می شد. با وجود این، دل به دریا زدم و گزارشی به شرح زیر - فتوکپی آن ضمیمه است - به عنوان مقام وزارت و با قید فوریت به حضورشان تقدیم کردم:

«به قرار اطلاع، استاد علامه شادروان مجتبی مینوی - که با کمال تأسف روز ششم بهمن ۱۳۵۵ به رحمت ایزدی پیوست - کتابخانه شخصی خود را که حاصل سالها زندگی پر

بار و نتیجه یک عمر عشق و علاقه این دانشمند کم نظیر به مطالعه و تحقیق و جمع آوری کتابهای خوب کمیاب بوده، به منظور استفاده عموم علاقه مندان، به وزارت فرهنگ و هنر اهداء نموده است. نظر به این که استقرار چنین کتابخانه ارزنده ای که ارزش تقریبی کتابهای آن به موجب اظهار نظر سه نفر از اعضای هیأت انتخاب کتاب [دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه عمومی کشور] استاد عباس زریاب خویی، استاد محمد امین ریاحی و استاد محمد ابراهیم باستانی پاریزی، که عیناً از لحاظ مبارک می گذرد، بین ۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تا ۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال (ده تا پانزده میلیون تومان به قیمت سی و هفت سال پیش) برآورد گردیده است...

استدعا دارد در صورت تصویب، اجازه فرمایید خانه شادروان مینوی که نقشه آن توسط یکی از مهندسان معروف ایرانی، آقای مهندس محسن فروغی برای کتابخانه تهیه و ساختمان آن با استفاده از شیوه های اصیل معماری ایرانی منحصراً برای کتابخانه ساخته شده است، خریداری و به عنوان یک کتابخانه عمومی تحقیقی با نام «کتابخانه عمومی استاد مینوی» برای مراجعه و استفاده کلیه اهل علم و تحقیق دایر گردد...»

خوشبختانه وزیر وقت فرهنگ و هنر علاقه وافری که به توسعه و ترویج فرهنگ ایرانی داشتند، با هر پیشنهادی که از اجزای آن سودی به این منظور می رسید، همواره نظر موافق نشان می دادند. در این مورد هم علاوه بر اعلام موافقت، بلافاصله برای تسریع انجام دادن این معامله دستور لازم صادر نمودند.

برای خرید املاک از سوی دولت، در آن سالها مقررات چنین ایجاب می کرد که ابتدا کارشناسان اداره کل ثبت از محل بازدید کرده و با در نظر گرفتن معیارهای موجود، بهای قطعی آن را تعیین کنند. این کارشناسان، با توجه به ارزش معاملاتی آن روز، قیمت خانه را مبلغ ۲۴,۱۰۳,۰۰۰ ریال برآورد کردند که بلافاصله از محل اعتبارات احداث کتابخانه ها تامین گردید. اما همسر آن مرحوم، چون با مشتری مشتاق و دست و دل بازی رو به رو شده بود، به هیچ وجه حاضر نشد خانه اش را کمتر از ۳۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال بفروشد. در هر حال چون فرصت از دست می رفت، وزارت فرهنگ و هنر توانست به هر ترتیبی بود از محل دیگر اعتباری در حدود ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تأمین و با پرداخت آن رضایت خانم را جلب کند. به این ترتیب مقدمات خرید خانه فراهم گردید و ما به سرعت دست به کار شدیم، آقای ابراهیم اسدی حسابدار دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور از سوی این دبیرخانه رسماً مأموریت یافت در تاریخ ۲۵۳۵/۱۲/۲۹ در دفترخانه شماره ۲۵ تهران حاضر شده و سند انتقال آن گنجینه گران قیمت را به وزارت فرهنگ و هنر (کتابخانه های

گفتنی ست این کتابخانه، که بعد از انقلاب، زیر نظر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، وابسته به وزارت علوم اداره می شود، از نکته نظر دیگر نیز حائز کمال اهمیت و ارزش ویژه ای ست. آن استاد گرانقدر، تقریباً بسیاری از کتابها را سطر به سطر با دقت شگفت انگیزی خوانده و نظریات خود را صریحاً در حاشیه کتابها یادداشت کرده است. در ضمن مجموعه ای از فیش های با ارزش از خود به یادگار گذاشته است که برای اهل تحقیق منابع بسیار قابل استفاده ای ست.

زنده یاد استاد دکتر زریاب خویی می‌گفتند «اگر کسی از نوشتهٔ آدم تعریف کند، آدم خیلی خوشحال می‌شود». به خصوص که آن کس استاد باریک بین و سخت‌گیری همانند روانشاد استاد مینوی باشد، که به استاد ستیهنده شهرت داشت. روانش شاد، یادش همواره گرمی باد.

١٣٩٢ / آذ / ٢٥

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

صلى الله عليه وسلم

السلامة

سفرنامہ اورسل

2

ارنست اورسل

ترجمہ از علامہ محمد رفیع الدین
علی اصغر عیدی
اجملہ
سید محمد رفیع الدین